

El llevat

(ALDC, V, 1031. El llevat. Costums)

El *llevat* designa la massa fermentada que es mescla amb farina per fer-la fermentar; és un postverbal de *llevar* ‘botir-se la pasta que fermenta’ (s. XV), del llat. *LEVARE* ‘aixecar’; var.: *llevat* 1, 3, pel tancament [ə] > [i] per assimilació a la consonant palatal; *allevat* 52, per pròtesi vocàlica; *enllevat* 43, 52, per aglutinació del prefix *en-*. *Lleute* deriva del llat. vg. **LEVITUM*, participi que va substituir *LEVATUM*, a comparar amb l’it. *lièvito*, cast. ant. i dial. *leudo*, port. i gall. *lêvedo*, gascó *lhèute*; var. *lleuto* 87, 125, amb canvi de terminació, i *lleudo* 183, amb sonorització de la dental. *Rent* (s. XVI: “lo llevat o rent”, O. Pou) podria ser der. del llat. *RECENTEM* ‘nou; fresc’ (*DCVB*), però sembla més aviat un postverbal de *rentar* < arcaic *reentar* (< *RECENTARE*) “refrescar, deixatar, tirant-hi una substància líquida, pastosa” (*DECat*). *Creixent* és un der. de *créixer* ‘augmentar’ (< *CRĒSCĒRE*). L’alg. *marriga* 85 és la “pasta resultant de barrejar el llevat amb aigua tèbia i farina”. *Llevadura* 84, 94, 100, 132, 181 és pres del cast. *levadura*, amb palatalització de la lateral. En alguns llocs el *rent* 66 és “més gros que el llevat”, “llevat

i pasta” 110, 113, 115, “llevat amb una mica d’aigua” 117, 120, 123, o bé “es feia després del llevat” 180; el *lleute* 135 és “una mica de pasta que quedava d’una pastada per l’altra”. La idea de ‘créixer, augmentar, pujar’ és present en diversos comentaris dels informadors: *llevar* “fer pujar la pasta” 17, 34; *llevat* “fan una creu i diuen: Déu te creix i te muntiplic” 83; *lleute* “un parenostre a Sant Crescut, que em cresca la vertut” 89, amb el nom d’un sant, absent del santoral, producte d’una homosemització; “que esta masa crezca como Dios creció en el vientre de María” 138.

Llevat és el mot predominant, que ha rebut la competència de *rent*, que conviu en algunes poblacions amb *llevat* i que, abans de convertir-se en sinònim d’aquest, significaria, com avui en les esmentades poblacions, ‘llevat barrejat amb la pasta’. *Rent* ocupa el val. central i part del cat. nord-occ., on també es troba *lleute* repartit en dues àrees, la palleares-ribagorçana i la tortosina, que també coneix *creixent*.

Són mots normatius *llevat*, *rent*, des del *DOrt*, 1917, i *creixent*, des del *DG_I*, 1932.

